

Even katastrofaal was de daling van de *cassave*-oogst: van 8,7 mln ton in '42 (gemiddeld 8,2 mln in de jaren '37-'41) tot 7,5 mln in '43, 5,3 mln in '44 en 3,1 mln in '45 – anders gezegd: vergeleken met de jaren '37-'41 een daling met meer dan drie vijfde.

Deze dalingen kwamen bij die van de *padi*-oogst die, vergeleken met de jaren '37-'41, met een derde daalde.

Over vis en vlees hebben wij slechts enkele gegevens met betrekking tot de zwarte prijzen: een pond vlees dat in '42-'43 24 cent had gekost, kostte in '44 op Oost-Java f 1,20 en een stukje gestoomde vis 12 cent in plaats van 3, en daaraan voegen wij toe dat men in juli '45 in Semarang voor een kokosnoot die vóór de oorlog 2 cent had gekost, f 2 moest betalen en dat de prijs van een fles klapperolie, vóór de oorlog 12 cent, in februari '45 in Djakarta gestegen was tot f 3,50.

Wat de zuivelproductie betreft, weten wij slechts dat Bouwer in Bandoeng in april '44 aantekende: 'Voor een kwart onsje boter staat men voor de Bandoengse Melkcentrale 's nachts om half vier al in de rij . . . Kaas hebben we in jaren al niet gezien.'¹ Eendeneieren werden in juli '44 in Bandoeng in distributie gebracht tegen de officiële prijs van 7 cent – zij kostten op de *passars* prompt 20 cent ('en de *passar*-politie, de z.g. prijsbewakers', tekende Bouwer aan, 'doet er niets tegen'²) en een jaar later moest men voor een eendenei 90 cent betalen; 'een kip varieert, al naar ouderdom en 'vetgehalte' tussen f 9 en f 20 per stuk.'³

Veruit de meeste mensen waren niet in staat deze hoge prijzen te betalen.

Hetzelfde gold voor de producten van de grote en de kleine industrie.

Nijpend werd vooral het tekort aan textiel.

Wat op Java in '42 aan katoenen weefsels bij de weverijen en in de groothandel lag, werd door het Japanse leger in beslag genomen. 'Textiel kan je buiten niet meer krijgen', aldus later een Indische Nederlander over de situatie eind '42.

'Wij hebben de laatste maanden heel wat witte beddenlakens moeten verkopen, omdat wij het geld zo hard nodig hadden voor het dagelijks leven. Witte beddenlakens brengen aardig wat geld op, omdat de inlanders . . . geen witgoed meer kunnen maken. Je weet wel dat hun doden beslist in witte stof gewikkeld begraven moeten worden. Daarom hebben ze er heel veel voor over om zulke stof te krijgen.'⁴

¹ A.v., p. 237 (22 april 1944). ² A.v., p. 262 (11 juli 1944). ³ A.v., p. 351 (9 juli 1945). ⁴ S. M. Jalhay: *Jalhay's kleine oorlog*, p. 210-11.